

En ze gingen op reis...

Beste reizigers,

Misschien bent u net als ik vanmorgen al eerder zo begroet, als u met de trein hier naartoe bent gereisd. Persoonlijk vind ik het mooier dan het oude 'dames en heren'. Niet alleen omdat de titel 'reiziger' voor meer gendervariaties ruimte laat. Ik voel me er altijd een klein beetje door vereerd. Niet langer ben ik iemand die gewoon naar haar werk gaat, of zich verplaatst tussen A en B, maar mijn status is verhoogd: ik ben een *reiziger*. Die titel probeer ik waardig te dragen. Niet de hele tijd gedachteloos, verveeld scrollen in social media op mijn telefoon, maar ook – al is het maar even – aandachtig aanwezig zijn. Oplettend. Open voor wat zich dát moment aandient.

Bij reizen zijn we gewend te denken aan reizen als iets dat je doet in periodes als bijvoorbeeld deze: de zomer, of een andere afgebakende periode. Op reis gaan doe je om de sleur van het gewone alledaagse leven te doorbreken. Even helemaal weg, er tussenuit. De zinnen verzetten om daarna weer met frisse moed het gewone leven op te pakken. In dat perspectief zijn wij die hier vanochtend zitten achterblijvers.

Maar de reis staat sinds mensenheugenis ook symbool voor het leven zelf. Misschien zijn er daarom ook zoveel reisverhalen. Ze spreken ons aan omdat ze ons helpen innerlijk in beweging te komen, omdat ze onze eigen *levensreis* voeden. Ook de bijbel is ten diepste misschien wel een reisverhaal. Een boek van mensen onderweg met God. Het volk Israël trekt veertig jaar door de woestijn. Jezus zelf houdt er met zijn leerlingen een reizende levensstijl op na, trekkend langs dorpen en steden, op weg naar Jeruzalem.

In de verhalen van vanochtend ontmoeten we ook twee reizigers. Een prins en een potvis. Personages uit de boeken van Toon Tellegen. De prins is de hoofdfiguur in het boek *Brieven aan Doornroosje*; een hervertelling van dat beroemde sprookje. De lezer volgt de prins een jaar lang, op zijn barre tocht naar de slapende prinses. Onderweg schrijft hij haar elke dag een brief. Daarin doet hij verslag van wat hij allemaal meemaakt en doormaakt: tegenzin, vertwijfeling, oorlog, verlangen, angst voor desillusie, luchtspiegelingen en verveling. *Brieven aan Doornroosje* is een verbeelding van een aansprekende en ontroerende pelgrimstocht. Daarbij dienen zich ook gedachten aan de dood aan, zo hoorden we. Een universeel thema denk ik, verbonden met vermoeidheid, met niet meer verder willen, maar ook met het reisdoel. Als het leven een reis is dan is de bestemming van eenieder vroeg of laat dat onbekende station, de dood.

En dan is er de potvis. Een personage uit de vele dierenverhalen van Toon Tellegen. U kent ze misschien van de eekhoorn en de mier. De dieren in de verhalen van Toon Tellegen bewegen zich in een wonderlijke, sprookjesachtige wereld. De meeste spelen zich af in het bos, of aan de rand van dat bos, waar – zoals in het verhaal van vandaag de zee begint, of de woestijn. Ze wijden zich aan allerlei typisch menselijke activiteiten en projecten: verjaardagen vieren, mijmeren, filosofische gesprekken voeren, brieven schrijven, taarten bakken, diep nadenken, toespraken houden, en... op reis gaan. En er komen typisch menselijke emoties bij kijken: aarzelen, elkaar missen, elkaar niet begrijpen, eenzaamheid, verwarring, zoeken naar verklaringen, vertwijfeling... De dierenverhalen gaan natuurlijk eigenlijk over mensen en zijn in hun eenvoud vaak herkenbaar en niet zelden ook ontroerend.

Een potvis en een prins. Ze vormen een onwaarschijnlijke combinatie. Toch kunnen ze onze eigen levensreis voeden. Daarbij viel mij van de week een tekst in van Dag Hammarskjöld, de Zweedse oud secretaris-generaal van de Verenigde Naties, die in 1961 is overleden. Na zijn dood bleek dat hij een spiritueel dagboek had bijgehouden, wat later is uitgegeven onder de titel 'Merkstenen'. In dat dagboek schrijft Hammarskjöld: "Ik weet niet wie – of wat – de vraag stelde. Ik weet niet wanneer zij gesteld werd. Ik herinner me niet dat ik antwoordde. Maar eens zei ik ja tegen iemand – of iets. Vanaf dat moment heb ik de zekerheid dat het leven zinvol is en dat mijn leven - in onderwerping - een doel heeft."

Hammarskjöld, een hedendaagse mysticus, komt in zijn dagboek steeds terug bij het leven als reis. Als politicus heeft hij in zijn leven ook voortdurend gereisd. Maar, zegt hij, het gaat uiteindelijk om de *innerlijke* reis. Daar krijgt het leven, én de reizen die je daarin maakt, betekenis en zin.

Het doet me denken aan mijn eigen reis naar Santiago de Compostela, waar ik tamelijk onbezonnen op mijn 19e aan begon. Ik werd, zo heb ik dat ervaren, volwassen op die reis. Niet op de laatste plaats door een stuk van de route dat symbolisch wordt aangeduid met 'de dood'. Het is een monotoon, doodse en saai, oneindig lijkende hoogvlakte waarna het vriendelijke, groene Galicië verschijnt, dat staat voor de wederopstanding. Juist tijdens dat doodse saaie stuk kreeg ik ook nog eens te maken met zulk extreem noodweer, en geen levende ziel om mij heen zover als ik kon kijken. Net als bij de prins, op weg naar Doornroosje, kwam de gedachte aan de dood heel levendig bij me op. Maar ook de notie dat ik ten diepste niet alleen liep. En hoewel ik dat lang niet altijd zo kan voelen, neem ik die innerlijke ervaring sindsdien met me mee. Ik koester haar.

Ik herken ook wel iets van mijzelf in de potvis. Niet dat ik zo passief ben, of nooit iemand op bezoek krijg natuurlijk. Maar ergens in mij ligt iets dat, net zoals die potvis, ligt te wachten op zoiets als dat briefje met de uitnodiging voor het feest, een uitnodiging om op reis te gaan. Niet langer de tijd te laten verglijden, alles in het oog houdend, controleren, maar in beweging komen. Ik denk dat er zulke gebieden zijn in een ieder van ons, die erop wachten uitgenodigd te worden op reis te gaan.

Ook hier lijkt de dood niet ver weg. Want een potvis op het strand – weliswaar op dat het wonderlijke feest van de meeuw – dat roept associaties op met potvissen in onze wereld, die op de stranden van de Noordzee belanden. Ze overleven het zelden. In het verhaal van vanochtend komt de potvis op een strand juist tot leven. Hij ontmoet iemand, en danst zoals er nog nooit gedanst is. “Misschien”, denkt de potvis al dansend, “misschien ben ik wel gelukkig nu.”

Er is moed voor nodig om ‘ja’ te zeggen en in beweging te komen. Als we uiterlijk op reis gaan, dan zullen we ook innerlijk worden geconfronteerd met onze eindigheid. Wat is leven anders dan proberen te dansen met de dood voor ogen?

In Nijmegen, waar ik woon, komen de uiterlijke en de innerlijke reis jaarlijks op wonderlijke wijze samen. Dat gebeurt tijdens de vierdaagse, die ik half juli voor de tiende keer voorbij heb zien trekken. Ik heb er nog nooit aan meegedaan, want lange tijd heb ik niet begrepen wat die duizenden lopers in Godsnaam bezielde. Zo zag ik in mijn studietijd, al fietsend naar de bieb, langs afgezette wegen vaak vals zingende, ploeterende, zwetende horden voorbijtrekken en dacht dat ik waarschijnlijk nooit echt zou kunnen integreren in een stad met zo’n vreemde traditie.

Dit jaar ontmoette ik, tijdens de vierdaagse, twee deelnemers uit de Dominicus. Één van hen, André Burghardt, schreef me een prachtig en aangrijpend reisverslag van zijn ervaringen tijdens de tocht. Door zijn verhaal begreep ik de betekenis van de vierdaagse pas goed. Ik lees u – met zijn instemming – een klein stukje voor:

“Ik weet dat ik in de beginjaren vooral bewogen werd door de kinderen onderweg. In hen zag ik mijn eigen kinderen. Als ik in de ogen van die kinderen keek en ze een high-five gaf, kwam meteen de vraag bij me op of ik mijn eigen kinderen wel voldoende aanmoedigde en hen ook niet vaker een (figuurlijke) high-five moest geven. Later had ik dat gevoel toen ik langs de verpleeghuizen kwam en in de mensen die daar zaten mijn moeder terugzag, die op dat moment in een vergelijkbare positie verkeerde. Toevallig overleed zij terwijl ik de tweede dag van de vierdaagse liep in 2005. Ik zal nooit meer langs die mensen lopen zonder vriendelijk naar ze te zwaaien.”

De vierdaagse, zo verzekerde André me, toen ik hem trof langs de route, is “de tocht van je leven” Nu begrijp ik wat hij daarmee bedoelt. Wie de vierdaagse loopt, is geen – zoals ik lang heb gedacht – eventtoerist of ervaringsjunkie. Wie ‘ja’ zegt tegen vier keer 30, 40 of 50 kilometer lopen verdient de status van *reiziger*. Een reiziger die naar zichzelf toe wandelt, naar zoiets als vernieuwing, verandering een dieper inzicht.

Zo straks komt hier, in het midden, een labyrint te liggen. En dat labyrint is een eeuwenoud symbool van onze levensweg; met al haar bochten en omwegen. Ik nodig u uit, zo straks na de viering, dat labyrint te lopen. Zeg ‘ja’. Kom in beweging. Word voor even reiziger en ervaar wat die korte reis met u doet.

Ik sluit af met woorden van Hammerskjold:
“Vele wegen kent het leven, maar van al die wegen
is er één die jij te gaan hebt.
Die éne is voor jou. Die ene slechts.
En of je wilt of niet, die weg heb jij te gaan.
De keuze is dus niet de weg, want die koos jou.
De keuze is de wijze hoe die weg te gaan.
Met onwil om de kuilen en de stenen,
met verzet omdat de zon een weg
die door ravijnen gaat, haast niet bereiken kan.
Of met de wil om aan het einde van die weg
milder te zijn, en wijzer, dan aan het begin.
De weg koos jou, kies jij ook hem?”

Eva Martens

We lezen:
Toon Tellegen: ‘Brieven aan Doornroosje’ (2002) en ‘Wij alleen’ (2017)